

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DİN-nin
POLİS AKADEMİYASI

KAFEDRA «CİNAYƏT HÜQUQU»

FƏNN «CİNAYƏT HÜQUQU»

M Ü H A Z İ R Ə

MÖVZU № 33. «İdarəetmə qaydası əleyhinə olan cinayətlər».

Vaxt: 2 saat

Yenidən tərtib etdi: “Cinayət hüququ” kafedrasının rəisi,
polis polkovniki, h.ü.f.d.

İmrəli Məmmədli

Mühazirə kafedranın iclasında təhlil olunmuş və təsdiq edilmişdir.

Protokol №__ «__» _____ 2017-ci il.

Mövzu № 33: «İdarəetmə qaydası əleyhinə olan cinayətlər»

PLAN :

Giriş

1. İdarəetmə qaydası əleyhinə olan cinayətlərin anlayışı və növləri.
2. İdarəetmə orqanlarının normal fəaliyyətinə və bu fəaliyyətin məzmunu qəsd edən cinayətlərin anlayışı və tərkiblərinin təhlili.
3. Rəsmi sənədlərlə müəyyən olunmuş davranış qaydalarına qəsd edən cinayətlərin anlayışı və tərkiblərinin təhlili.

Nəticə

Ə D Ə B İ Y Y A T :

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Mad. 23, 75, 76,106 və 109. Bakı, 2020.
2. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi, Bakı 2020
3. Azərbaycan Respublikasının Cinayət - Prosesual Məcəlləsi, Bakı 2020
4. Cəzaların icrası Məcəlləsi, Bakı 2020
5. “Həbs yerlərində saxlanılan şəxslərin hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi haqqında” AR-ın 22 may 2012-ci il Qanunu
6. “Azərbaycan Respublikasının dvlət sərhəddi haqqında” AR-ın 9 dekabr 1991-ci il tarixli Qanunu
7. “İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında” Avropa Şurasının 16 may 2005-ci il tarixli Konvensiyası (AR 11 may 2010-cu ildə qoşulmuşdur)
8. “Cinayət prosesində iştirak edən şəxslərin dövlət müdafiəsi haqqında AR-ın 11 dekabr 1996-cı il tarixli Qanunu
9. “Hərbi xidmət keçməkdən boyun qaçırma, hərbi hissəni və ya xidmət yerini öz başına tərk etmə və fəraraillik işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” AR Ali Məhkəməsi Plenumunun 1 noyabr 2001-ci il tarixli 1 sayılı Qərarı
10. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin kommentariyası (prof. F.Y. Səməndərovun redak. ilə.) Bakı, 2019.
11. «Cinayət prosesində iştirak edən şəxslərin dövlət müdafiəsi haqqında» Azərbaycan Respublikasının 11dekabr1998-ci il Qanunu. Bakı, 2013.
12. İmanov M.H. «Cinayət hüququ» (Xüsusi hissə), Dərslik. Bakı, 2015
13. Уголовное право (Особеннаə çаст). (pod redak. N.İ.Vetrova i Ö.N. Ləpunova), M.2012.
14. Уголовное право России Частğ Особеннаə. Уçебник (pod. red. A.A. Kruqlikova. M.Volters Kluver). M. 2004.
15. Криçенко V.F. Преступление против порядка управления, M.1979
16. Zamoskovlev R.V. Уголовнаə otvetstvennost za posəaqatelstva na upravlençeskuö deatelğnost rabotnikov miliüii i narodnix drucinnikov po oxrane obhestvennoqo poradka. Omsk, 1999.

Giriş

İdarəetmə qaydası — ölkədə hüquq qaydalarının əməl olunmasına və təkmilləşməsinə yönələn, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, qanunları və digər qanunqüvvəli normativ aktları ilə tənzimləyən hakimiyyət və yerli özünüidarəetmə orqanlarının, ictimai təşkilatların, birliklərin və onların nümayəndələrinin hüquqauyğun idarəçilik fəaliyyətidir. Bu orqanların normal fəaliyyətinə qəsd edən cinayətlər, onların üzərində qoyulmuş vəzifə və funksiyaların yerinə yetirilməsinə mane olur, nüfuzlarına xələl gətirir, vətəndaşların hüquq və maraqlarını pozur.

Məlumdur ki, dövlətin yuxarıda qeyd olunan subyektlərinin normal fəaliyyətini təmin edən ictimai münasibətlər mülki, inzibati və digər hüquq sahələrinin normaları ilə nizamlanır. Bu orqanların normal fəaliyyətini təmin edən ictimai münasibətlərin cinayətkar qəsdlərdən mühafizəsində cinayət-hüquqi normaları mühüm rol oynayırlar.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 6-cı maddəsinin 2-ci hissəsində təsbit olunmuşdur ki, hakimiyyətin mənimsənilməsi xalqa qarşı ən ağır cinayətdir.

Sual I. İdarəetmə qaydası əleyhinə olan cinayətlərin anlayışı və növləri

Azərbaycan Respublikası hüquqi, demokratik dünyəvi dövlət quruculuğunu özünə inkişaf modeli seçərək, bu yolda inamla irəliləyir. Hazırda Azərbaycan iqtisadi sahədə keçid dövrünü başa vurmuşdur. Bu gün yaranan yeni

ictimai münasibətlər və onlara uyğun olaraq yeni qanunların yaranması ilə bərabər, onların tətbiq olunması da mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Hakimiyyət orqanları və onların işçiləri-vəzifəli şəxsləri, həmçinin hakimiyyət nümayəndələri tərəfindən insanların idarə olunması cəmiyyətin normal fəaliyyət göstərməsinin vacib şərtlərindəndir. İdarəetmə fəaliyyəti sahəsində müxtəlif münasibətlər yaranır.

Bu münasibətləri 2 qrupa bölmək olar: idarəetmə orqanlarında daxili münasibətlər və vətəndaşlarla idarəetmə orqanları arasında münasibətlər. İdarəetmə orqanlarında daxili münasibətlərə qəsd edən cinayətlər CM-in 33-cü fəslində nəzərdə tutulan cinayətlərdir. Vətəndaşlarla idarəetmə orqanları arasında olan münasibətlərə qəsd edən cinayətlər isə CM-in 34-cü fəslində nəzərdə tutulan «İdarəetmə qaydası əleyhinə olan cinayətlər»dir. Bu cinayətlər CM-in 315-326-cı maddələrini əhatə edir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 6-cı maddəsində deyilir:

«I - Azərbaycan xalqının heç bir hissəsi, sosial qrup, təşkilat və ya heç bir şəxs hakimiyyətin həyata keçirilməsi səlahiyyətini mənimsəyə bilməz.

«II - hakimiyyətin mənimsənilməsi xalqa qarşı ən ağır cinayətdir».

İdarəetmə qaydası əleyhinə olan cinayətlərin təhlükəliliyi qanunvericilik və icra orqanlarının, ictimai qurumların normal fəaliyyətini nizamlayan ictimai münasibətlərin pozulması ilə bağlıdır.

Yuxarıda adları qeyd olunan dövlət subyektlərinin normal fəaliyyətinə qəsd edilməsi, onlar üzərinə qoyulmuş vəzifə və funksiyaların yerinə yetirilməsi əleyhinə yönəlir və bu subyektlərin nüfuzunun aşağı salınmasına mühüm ziyan vurulmasına, vətəndaşların hüquq və qanuni maraqlarının pozulmasına səbəb ola bilər. İdarəetmə əleyhinə olan cinayətlər nəticəsində dövlət strukturunun subyektlərinin və ictimai qurumların nümayəndələri öz vəzifə borclarını yerinə yetirərkən onlara zor göstərilir, onların fəaliyyətinə mane olunur, qanuni tələblərinə əməl olunur.

Beləliklə, idarəetmə qaydası əleyhinə olan cinayətlərə aşağıdakı kimi anlayış vermək olar:

-qanunvericilik və icra orqanlarının, ictimai qurumların normal fəaliyyətini tənzimləyən ictimai münasibətlərə qəsd edən cinayət qanununda nəzərdə tutulan ictimai- təhlükəli əməllər idarəetmə qaydaları əleyhinə olan cinayətlər adlanır.

Professor A.A Kruqlikovun redaktəsi ilə olan dərslikdə bu cinayətlərə oricinal və sadə anlayış verilir: «İdarəetmənin subyektivi olmayan vətəndaşlar tərəfindən törədilmiş idarəetmə münasibətlərinə edilən qəsdlər — idarəetmə qaydası əleyhinə olan cinayətlərdir¹.

Bu növ cinayətlərin *xüsusi obyektivi* qanunvericilik, icra orqanları, ictimai qurumların normal idarəetmə fəaliyyətini, dövlət idarəetmə qaydasını təmin edən ictimai münasibətlərdir.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz «İdarəetmə qaydası» anlayışını daha da açıqlayaq.

Rusiya Federasiyasının əməkdar elm xadimi, hüquq elmləri doktoru, professor N.İ.Vetrov idarəetmə qaydasına aşağıdakı kimi anlayış vermişdir.

«Dövlət hakimiyyəti orqanlarının və yerli özünüidarəetmə orqanlarının və ictimai qurumların, birliklərin və onların nümayəndələrinin ölkədə olan qaydalara və qanunlara riayət olunmasına, həmçinin təkmilləşməsinə yönəlmiş, dövlətin ali qanunu və digər qanun, normativ-aktların köməkliyi ilə nizamlanan idarəçilik fəaliyyətidir².

Bilavasitə obyektivi isə dövlət idarəçiliyinin konkret ayrı-ayrı qollarıdır. Bu növ cinayətlərdə əlavə obyekt kimi dövlət orqanının və ya ictimai qurumun nümayəndəsinin, onun qohumlarının həyatı, sağlamlığı, səhhəti, şərəfi və ləyaqəti göstərilə bilər.

Bilavasitə obyektivi görə idarəetmə qaydası əleyhinə olan cinayətlərin mütəxəssislər tərəfindən müxtəlif təsnifatı verilir. Bu təsnifatlardan biri aşağıdakı kimidir:

---

¹ Уголовное право России Особенная часть , Под. Ред. АА Кругликова М, Волтерс Клубер 2004. стр. 768.

² Бах: Уголовное право (Особенная часть). Под. Редак. И.Н Ветрова и У.И. Ляпунова М., 1998 г. стр.

1) dövlət orqanlarının və ictimai qurumlarının normal fəaliyyətinə qəsd edən cinayətlər. Bu qrupa aid olunan cinayətlərdən CM-nin 315-ci maddəsində nəzərdə tutulan hakimiyyət nümayəndəsinə qarşı müqavimət göstərmə və ya zor tətbiq etmə cinayətini misal göstərmək olar.

2) rəsmi sənədlərlə müəyyən olunmuş davranış qaydalarına qəsd edən cinayətlər.

Bu qrupa aid olan CM-nin aşağıdakı maddələrini göstərmək olar:

-maddə 320 – «rəsmi sənədləri, dövlət təltiflərini, möhürləri, ştampları blankları saxtalaşdırma, hazırlama satma və ya saxta sənədlərdən istifadə etmə»;

-maddə 325- «dövlət təltiflərini və rəsmi sənədi əldə etmə və ya satma»;

-maddə 326- «rəsmi sənədləri, ştampları, möhürləri oğurlama və ya məhv etmə».

3) xüsusi qaydalarla müəyyən olunan idarəçilik qaydalarına qəsd edən cinayətlər. Bu qrupa aid olan CM-nin aşağıdakı maddələrini göstərmək olar:

-maddə 318- «Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhəddini qanunsuz olaraq keçmə»;

-maddə 321- «hərbi xidmətdən boyun qaçırma».

2000-ci ilin sentyabr ayına qədər qüvvədə olan Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində göstərilən idarəçilik əleyhinə olan cinayətlər isə 4 qrupa bölünürdü. Sonuncu qrup cinayətlər «Beynəlxalq sazişlərdən irəli gələn və xüsusi qaydalarla müəyyən olunan idarəçilik qaydalarına qəsd edən cinayətlər» adlanırdı. Bu qrupa həmin CM-nin 201, 202, 204-206-ci maddələri aid edilirdi.

Lakin 1999-cu il Məcəlləsində idarəetmə qaydası əleyhinə olan cinayətlər fəslində bu qrupa aid olan cinayətlər öz əksini tapmamışdır.

Professor N.İ.Vetrov isə idarəetmə qaydası əleyhinə olan cinayətləri bilavasitə obyektə görə aşağıdakı növlərə bölür:

1) dövlət orqanlarının və yerli özünü idarə orqanlarının idarəetmə qaydalarına qəsd edən cinayətlər.

2) dövlət sərhəddinin toxunulmazlığına qəsd edən cinayətlər.

3) rəsmi sənədlərlə və dövlət təltifləri ilə müəyyən olunmuş davranış qaydalarına qəsd edən cinayətlər.

4) hərbi çağırış və alternativ mülki xidmət qaydalarına qəsd edən cinayətlər.

5) dövlət gerbinin və dövlət bayrağının nüfuzuna qəsd edən cinayətlər.

6) özbaşınalıq.

Digər müəllif, professor V.F.Kiriçenko isə idarəetmə qaydası əleyhinə olan cinayətləri bilavasitə obyektə görə aşağıdakı qruplaşdırmanı göstərmişdir:³

I) dövlət idarəetməsinin istənilən sahəsində idarəetmə qaydasına qəsd edən cinayətlər.

Müəllif bu qrupa dövlət gerbi barədə təhqiredici hərəkətləri; hakimiyyət nümayəndəsinə qarşı müqavimət göstərmə və ya zor tətbiq etmə; rəsmi sənədləri saxtalaşdırma, hazırlaşma, satma və ya saxta sənədlərdən istifadə etmə; rəsmi sənədləri ştampları, möhürləri oğurlama və ya məhv etmə kimi cinayətləri aid edir.

2) ictimai qaydanı qoruyan dövlət və ictimai qurumların normal fəaliyyətinə qəsd edən cinayətlər.

Bir sıra idarəetmə qaydası əleyhinə olan cinayətlərdə əsas əlamət kimi cinayətin predmeti çıxış edir.

Azərbaycan Respublikası CM-in 319.1-ci maddəsində nəzərdə tutulur ki, «Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhəddini qanunsuz olaraq dəyişmək məqsədi ilə sərhəd nişanları götürmə, yerini dəyişmə və ya məhv etmə». Burada Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhəddini müəyyən edən sərhəd nişanları bu cinayətin predmeti qismində çıxış edir.

Aşağıda adları çəkilən idarəetmə qaydası əleyhinə olan cinayətlərdə də predmet əsas əlamət kimi çıxış edir.

Maddə 3420: «rəsmi sənədləri, dövlət təltiflərini, möhürləri, ştampları, blankları saxtalaşdırma, hazırlama, satma və ya saxta sənədlərdən istifadə etmə».

Maddə 325: «dövlət təltiflərini və rəsmi sənədi əldə etmə və ya satma».

³. Бах: Преступление против порядка управления. Под ред. В.Ф. Кириченко М., 1970, с. 46.

Maddə 326: «rəsmi sənədləri, ştampları, möhürləri oğurlama və ya məhv etmə».

Maddə 324: «Azərbaycan Respublikasının Dövlət bayrağı və ya Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi barədə təhqiredici hərəkətlər».

İdarəetmə qaydası əleyhinə olan cinayətlərdə əsas əlamət kimi zərərçəkən də göstərilir. Hakimiyyət nümayəndəsinə qarşı müqavimət göstərmə və ya zor tətbiq etmə, cinayət prosesində iştirak edən şəxslər barəsində tətbiq edilən təhlükəsizlik tədbirləri haqqında məlumatları yayma və s. cinayətlərdə bilavasitə zərərçəkən göstərilməlidir.

İdarəetmə qaydası əleyhinə olan cinayətlər *obyektiv tərəfdən* əksər hallarda fəal hərəkətlərlə xarakterizə olunur. Məsələn, hakimiyyət nümayəndəsinə qarşı müqavimət göstərmə və ya zor tətbiq etmə (315-ci maddə); rəsmi sənədləri, dövlət təltiflərini, möhürləri, ştampları, blankları saxtalaşdırma hazırlama, satma və ya saxta sənədlərdən istifadə etmə (320-ci maddə) misal göstərmək olar. Bu fəsilə aid olunan cinayətlərdən yalnız yəni, hərbi xidmətdən boyun qaçırma cinayəti hərəkətsizliklə törədilə bilər.

İdarəetmə qaydası əleyhinə olan cinayətlər həm formal və həm də maddi tərkibi ilə nəzərdə tutulmuşdur.

Maddi tərkibli cinayətlərə aşağıdakıları misal göstərmək olar:

Maddə 322: «Özbaşmalığ».

Maddə 316.2-cinayət prosesində iştirak edən şəxslər barəsində tətbiq edilən təhlükəsizlik tədbirləri haqqında məlumatları yayma ağır nəticələrə səbəb olarsa:

Maddə 319.2-Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhəddini qanunsuz olaraq dəyişmək məqsədi ilə sərhəd nişanlarını götürmə, yerini dəyişmə və ya məhv etmə, təkrar törədildikdə və ya ağır nəticələrə səbəb olduqda.

Formal tərkibli cinayətlərə isə hakimiyyət nümayəndəsinə qarşı müqavimət göstərmə və ya zor tətbiq etmə, Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhəddini qanunsuz olaraq keçmə və s. aiddir.

Subyektiv cəhətdən bu növ cinayətlər yalnız təqsirin qəsd forması ilə xarakterizə olunur.

Azərbaycan Respublikası CM-in 316.2. və 319.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş əməllər dolayı qəsdlə törədilə bilər. Əksər hallarda isə idarəetmə qaydası əleyhinə olan cinayətlər birbaşa qəsdlə törədilir.

Bir sıra maddələrdə nəzərdə tutulmuş cinayət əməllərində motiv və məqsəd əsas əlamət kimi çıxış edir. Azərbaycan Respublikası CM-in 317.1-ci maddədə məqsəd əsas əlamət kimi çıxış edir.

Bu növ cinayətlərin *subyekt* isə 16 yaşına çatmış fiziki anlaqlı şəxslər ola bilər. Bir neçə tərkibdə subyekt xüsusiyyətdir. Məsələn, 321-ci maddədə subyekt çağırışçıdır. Bu maddədə nəzərdə tutulan cinayətə görə məsuliyyət 18 yaşdan yaranır.

Nəticə. Beləliklə, vətəndaşlar tərəfindən törədilən, dövlətin idarəetmə orqanlarının idarəetmə funksiyalarının yerinə yetirilməsi üzrə normal fəaliyyətlərinə qəsd edən əməllər idarəetmə qaydası əleyhinə cinayətlər hesab olunur. Bu cinayətlər qulluq cinayətlərindən əsasən subyektə görə fərqlənilir.

Sual 2. İdarəetmə orqanlarının normal fəaliyyətinə və bu fəaliyyətin məzmununa qəsd edən cinayətlərin anlayışı və tərkiblərinin təhlili

İdarəetmə qaydası əleyhinə törədilən cinayətlərin bir qrupunu idarəetmə orqanlarının normal fəaliyyətinə qəsd edən cinayətlər təşkil edir.

Hazırda qüvvədə olan Azərbaycan Respublikasının CM-nin 315-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş «**hakimiyyət nümayəndəsinə qarşı müqavimət göstərmə və ya zor tətbiq etmə**» kimi cinayət əməlləri bu növ cinayətlərə aiddir. Bu cinayətin tərkibində zərərçəkmiş şəxs qismində xidməti vəzifələrini yerinə yetirən hakimiyyət nümayəndəsi və onun yaxın qohumları nəzərdə tutulmuşdur.

Obyekt hakimiyyət nümayəndəsinin qanunla ona tapşırılmış vəzifələrini icra etmək sahəsində normal fəaliyyətini təmin edən ictimai münasibətlərdir. Bu cinayətdə əsasən obyektə bərabər əlavə obyektlər də cinayətkar qəsdlərdən qorunur.

Əlavə obyekt qismində dövlət orqanlarının nümayəndələrinin və onların yaxın qohumlarının həyatı, sağlamlığı, şərəf və ləyaqəti, şəxsi təhlükəsizliyi çıxış edir.

Obyekt tərəfdən bu cinayət fəal hərəkətlərlə xarakterizə olunur. Fəal hərəkətlər hakimiyyət nümayəndəsinə zor tətbiq etmə, zor tətbiq etməklə müqavimət göstərmə və ya zor tətbiq etmə hədəsi ilə hədələmədə ifadə olunur.

Zərərçəkənə qarşı zor tətbiq etmə dedikdə həm fiziki zor, həm də psixi zorun tətbiqi nəzərdə tutulur.

Fiziki zor zərər çəkənə bədən xəsarəti yetirməkdə, əl-qolunu bağlamaqda və s. hərəkətlərdə ifadə oluna bilər.

Həyat və sağlamlıq üçün təhlükəli olan zor tətbiq etmə zərərçəkmişin sağlamlığına ağır, az ağır, yaxud yüngül zərərin yetirilməsini nəzərdə tutur.

Zor işlətmək hədəsi dedikdə, həmin şəxsləri aşkar olaraq qeyri-qanuni hərəkətlərə məcbur etməkdə ifadə olunur. Zor işlətməklə müqavimət göstərmə zərərçəkənə zərbələr endirməklə, onu döyməklə, bədən xəsarətləri yetirməklə müşayət oluna bilər.

Konstruksiyasına görə bu cinayətin tərkibi **formaldır**. Əməl qanunda göstərilən hərəkətlər edilmiş andan bitmiş hesab edilir. Maddənin dispozisiyasında göstəriləndiyi kimi, ancaq hakimiyyət nümayəndəsinin ona tapşırılmış vəzifələri icra edərkən və ya ictimai asayişin mühafizəsi vəzifəsini yerinə yetirərkən, müqavimət göstərilərsə, adı çəkilən cinayətə görə məsuliyyət yaranır. Lakin bu o demək deyildir ki, zərərçəkən şəxs ictimai asayişin mühafizəsi üzrə növbədə və ya patrul xidmətindədir. Hakimiyyət nümayəndəsi onun üzərinə düşən xidməti vəzifələrini hər hansı bir vaxtda və ya yerdə yerinə yetirərsə və ona müqavimət göstərilərsə, qeyd olunan cinayətin tərkibi yaranacaqdır.

Hakimiyyət nümayəndəsinə qarşı şəxsi zəmində müqavimət və ya zor göstərilərsə şəxsiyyət əleyhinə olan cinayətlərin tərkibi yaranacaqdır.

Subyektiv tərəfdəndən birbaşa qəsdlə xarakterizə olunur. Təqsirkar şəxs dərk edir ki, ictimai asayışı mühafizə edən və ya digər xidməti vəzifələrini icra edən şəxsə müqavimət göstərir və əməli nəticəsini arzulayır.

Bu cinayətlərin motivi hakimiyyət nümayəndəsinin xidməti vəzifəsinin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar meydana çıxır. Burada təqsirkarın məqsədi hakimiyyət nümayəndəsinə müəyyən hərəkətlər etməyə məcbur etmə, keçmiş fəaliyyətinə görə qisas alma, gələcəkdə fəaliyyət göstərməsinə mane olma və s. ibarətdir.

Bu cinayətin törədilməsində *subyekt* qismində 16 yaşlı tamam olmuş, anlaqlı şəxslər çıxış edə bilirlər.

Əgər xidməti vəzifələrini yerinə yetirməsi ilə əlaqədar hakimiyyət nümayəndəsinə qarşı həyat və sağlamlığı üçün təhlükəli zor tətbiq edilibsə bu əməl CM 315.2-ci maddəsi ilə əhatə olunacaqdır.

Azərbaycan Respublikası CM-in 316-cı maddəsində əks olunmuş «*cinayət prosesində iştirak edən şəxslər barəsində tətbiq edilən təhlükəsizlik tədbirləri haqqında məlumatları yayma*» əməllərində idarəetmə orqanlarının normal fəaliyyətinə qəsd edən cinayətlər qrupuna aiddir.

Cinayət prosesində iştirak edən şəxslər dedikdə, cinayət haqqında müvafiq orqanlara məlumat vermiş və ya cinayətin aşkar edilməsi, qarşısının alınması, yaxud açılmasında iştirak etmiş şəxs, zərəkçəkmiş şəxs, onların müdafiəçiləri və nümayəndələri, şahid, ekspert, mütəxəssis, tərcüməçi hal şahidi başa düşülür. Burada onların yaxın qohumları da bu cinayət nəticəsində zərər çəkə bilirlər.

Bu barədə Azərbaycan Respublikasının 11 dekabr 1998-ci il tarixli «cinayət prosesində iştirak edən şəxslərin dövlət müdafiəsi haqqında» Qanunu qəbul olunmuşdur. Bu qanun cinayət işi üzrə zərərçəkən şəxslərin və cinayət prosesində iştirak edən digər şəxslərin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və sosial müdafiəsini nəzərdə tutan tədbirlər sistemini müəyyənləşdirir.

Bu növ cinayətlər 2 *bilavasitə obyektə* qəsd edir.

- 1) *hüquq-mühafizə orqanlarının normal fəaliyyətinə;*
- 2) *cinayət prosesində iştirak edən şəxslərin və ya onların yaxın qohumlarının şəxsiyyətinə.*

Cinayət prosesində iştirak edən şəxslərin barəsində tətbiq edilən təhlükəsizlik tədbirləri haqqında məlumatları yayma kimi hərəklərin təhlükəsizlik dairəsi hüquq-mühafizə orqanlarının vəzifəli şəxslərinin normal fəaliyyətinə mane olmaq və ya onlardan intiqam almaq imkanının cinayətkar tərəfindən əldə olunması ilə ölçülür.

Obyektiv tərəfdən bu əməl fəal hərəkətlərlə xarakterizə olunur. Bu cinayətdə fəal hərəkət dedikdə, cinayət prosesində iştirak edən şəxslər və ya onların yaxın qohumları barəsində tətbiq edilən təhlükəsizlik tədbirləri haqqında məlumatları yaymada ifadə olunan hərəkətlər başa düşülür.

Məlumatları yayma dedikdə, sirr kimi saxlanması olan məlumatların heç olmasa bir nəfərə xəbər verilməsi və ya müxtəlif şəkildə dərc olunması və nəticədə bu məlumatların kənar şəxslərin əldə etməsi başa düşülür. Bu məlumatlar söhbət zamanı deyilə bilər, kütləvi informasiya vasitələrində dərc oluna bilər, kütlə qarşısında çıxış edərkən, sənəd nümayiş edilərkən və s. üsullarla yayıla bilər.

Cinayətin **tərtibi formaldır** yəni, əməli qanunda göstərilən hərəkətlər edildiyi andan bitmiş hesab edilir.

Subyektiv tərəf birbaşa qəsdlə xarakterizə olunur. Motiv müxtəlif ola bilər. Bu cinayətin **subyektiv** 16 yaşına çatmış fiziki anlaqlı şəxs ola bilər.

Azərbaycan Respublikası CM-in 316.2-ci maddəsinin tərkibi isə CM-in 316.1-ci maddəsində göstərilən əməllər ağır nəticələrə səbəb olduqda yaranır.

Göstərilən ağır nəticə istintaq və s. məhkəmə tərəfindən bütün hallar araşdırıldıqdan sonra qiymətləndirilir. Ağır nəticə cinayət prosesində iştirak edən şəxslərə ağır fiziki, maddi, mənəvi ziyanda ifadə oluna bilər. Burada subyektiv tərəf cinayət prosesində iştirak edən şəxslər barəsində tətbiq edilən təhlükəsizlik tədbirləri haqqında məlumatları yayma faktına qarşı birbaşa qəsdlə, lakin bu əməllərin ağır nəticələrə qarşı ehtiyatsızlıqla xarakterizə oluna bilər. Ancaq bu hal CM-in 316.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmamışdır.

Bu qəbildən olan əməllər kriminallaşdırılaraq 30 sentyabr 2005-ci il tarixli qanunla CM-ə «İnsan alverindən zərər çəkmiş şəxs haqqında konfidensial məlumatları yayma» adı altında 316.1-ci maddəsi daxil edilmişdir.

MADDƏ 317: «Cəzaçəkmə müəssisələrinin və ya istintaq təcridxanalarının normal fəaliyyətini pozma».

Bu cinayətdə 2 bilavasitə obyektə qəsd edir:

1) cəzaçəkmə müəssisələrinin qanuni fəaliyyətini təmin edən ictimai münasibətlər;

2) cəzaçəkmə müəssisələrinin və ya istintaq təcridxanalarının əməkdaşlarının təhlükəsizliyi, onların və cəza çəkənlərin sağlamlığı.

Maddənin dispozisiyasında cinayətin törədilməsi yeri kimi cəzaçəkmə müəssisələri və istintaq təcridxanaları nəzərdə tutulmuşdur. Azərbaycan Respublikası CIM-in 65 və 66-cı maddələrinə görə cəzaçəkmə müəssisələrinə müəyyən müddətə azadlıqdan məhrumetmə, ömürlük azadlıqdan məhrumetmə cəzalarının icra edildiyi cəzaçəkmə müəssisələri, yetkinlik yaşına çatmayanlar üçün tərbiyə müəssisələri, həbsxanalar və bu şəxslər üçün nəzərdə tutulmuş müalicə müəssisələri aiddir.

İstintaq təcridxanalarına Azərbaycan Respublikası DİN-in və Azərbaycan Respublikasının MTN-in istintaq təcridxanaları aiddir: zərərçəkən şəxs qismində cəzaçəkənlər və bu müəssisələrin əməkdaşları çıxış edir.

CM-in 317.2-ci maddəsində göstərilən şəxslər barəsində onların həyat və sağlamlığı üçün təhlükəli olmayan zor tətbiq etmə, 317.3-cü maddədə isə 317.1 və ya 317.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş əməllərin mütəşəkkil dəstə tərəfindən və ya həyat və sağlamlığı üçün təhlükəli olan zor tətbiq etməklə törədilməsi kimi tövsifedici əlamətlər nəzərdə tutulmuşdur.

Cinayət *obyektiv tərəfdən* psixi təzyiqə məruz qalma ilə xarakterizə olunur. Psixi zor tətbiq etmə üçüncü şəxs vasitəsilə də edilə bilər. Bu zaman zərərçəkən şəxs öldürülməklə və ya müxtəlif bədən xəsarəti yetiriləcəyi ilə hədələnilir. Cinayətin tərkibi *formaldır*. Əməl maddənin dispozisiyasında

göstərilən hərəkətlər edilən andan bitmiş hesab edilir. *Subyektiv cəhətdən* cinayət birbaşa qəsdlə xarakterizə olunur.

Maddənin tərkibində əsas əlamət kimi məqsəd göstərilir. Azərbaycan Respublikası CM-in 317.1-ci maddəsində məqsəd cəzaçəkmə müəssisəsinin və ya istintaq təcridxanasının əməkdaşının vəzifəsinin icrasına mane olmaq və ya ictimai vəzifələrinin yerinə yetirilməsinə görə ondan intiqam almaqdır.

Bu cinayətin *subyektiv xüsusi*dir. Subyekt 16 yaşına çatmış fiziki anlaqlı məhkumlar, həmçinin, şübhəli şəxslər və təqsirləndirilən şəxslər ola bilər.

MADDƏ 321. Hərbi xidmət keçməkdən boyun qaçırma.

OBJEKT– hərbi xidmət və səfərbərlik üzrə çağırışların qanunvericilikdə müəyyən olunmuş qaydasıdır.

Azərbaycan Respublikasının «Hərbi xidmətkeçmə haqqında» Qanunun 2-ci maddəsinə əsasən, hərbi xidmət həqiqi hərbi xidmətdən və ehtiyatda xidmətdən ibarətdir. Həqiqi hərbi xidmət Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrində və qanunvericiliyə uyğun olaraq yaradılmış başqa silahlı birləşmələrdə dövlət xidmətinin xüsusi növüdür. Ehtiyatda xidmət toplanışlar keçməkdən və müharibə zamanı səfərbərlik üzrə çağırış qaydalarını yerinə yetirməkdən ibarətdir.

SƏFƏRBƏRLİK — müharibə dövründə və ya Azərbaycan Respublikasına hərbi basqın təhlükəsi olduqda, dövlətimizin silahlı qüvvələrində və qanunvericiliyə uyğun yaradılmış digər silahlı birləşmələrdə hərbi xidmətə çağırışdan ibarətdir.

OBJEKTİV CƏHƏTDƏN — bu cinayət qanuni əsaslar olmadan həqiqi hərbi xidmətə və səfərbərlik üzrə çağırışdan boyun qaçırmada ifadə olunur.

BOYUN QAÇIRMA — dedikdə, çağırışçının üzrlü səbəblər olmadan qəsdən çağırış yerinə və ya səfərbərlik yerinə gəlməməsi, yaxud aldatma yolu ilə çağırışdan boyun qaçırma hesab olunur.

«Azərbaycan Respublikasının hərbi xidmətə çağırışın əsasları haqqında» Qanunun 8-ci maddəsi aşağıdakı halları üzrlü səbəb hesab edir (əgər rəsmi sənədlə təsdiq olunubsa): xəstə olduğu üçün: təbii hadisələr və digər maneələr

(məsələn, sel, qar uçurumu, torpaq sürüşməsi, şiddətli külək və s.). Eləcə də, istintaq və məhkəmə orqanları tərəfindən tutulub saxlanması və ya yaxın qohumların vəfat etməsi ilə bağlı gəlməmə üzürlü səbəb hesab edilməlidir.

Bu cinayət hərəkətsizlikdə ifadə olunan əməldir. Tərkibi isə qanunvericilik quruluşuna görə *formaldır*. Təhlil olunan cinayət-çağırışçı çağırış vərəqəsində göstərilən yerə gəlmədiyi andan bitmiş hesab olunur.

SUBYEKTİV CƏHƏTDƏN – birbaşa qəsdlə səciyyələnir və qanuni əsaslar olmadan hərbi xidmətdən yayınmaq məqsədilə törədilir.

Cinayətin *subyektı xüsusidir* — hərbi xidmətə yararlı, çağırışdan möhlət hüququ olmayan, yaxşı 18-35-ə kimi, kişi cinsindən olan Azərbaycan vətəndaşıdır.

CM-in 321.2-ci maddəsində bu əməllər müharibə vaxtı törədilməsi kimi tövsifedici əlamət nəzərdə tutulmuşdur.

MADDƏ 322. Özbaşınalıq.

Bu cinayətin *bilavasitə obyektı* vətəndaşın subyektiv hüquqların həyata keçirilməsinin və vəzifələrinin icrasının qanunla və ya digər normativ aktlarla müəyyən olunmuş qaydasıdır. *Əlavə bilavasitə obyekt* qismində isə fiziki və hüquqi şəxslərin qanuni hüquq və mənfələri çıxış edir.

OBJEKTİV CƏHƏTDƏN bu cinayət vətəndaşın müəyyən olunmuş qaydalara zidd olaraq, öz hüquq və azadlıqlarına özbaşına həyata keçirməklə mühüm ziyan vurmasıdır. Bu cinayətin təcürbi qanunvericilik quruluşuna görə maddidir:

MÜHÜM ZİYAN qiymətləndirici kateqoriyadır və məhkəmə tərəfindən müəyyən edilir.

SUBYEKTİV CƏHƏTDƏN bu cinayət birbaşa qəsdlə törədilir, şəxs mühüm ziyan vurduğunu dərk edir və birbaşa və ya dolaylı arzu edir.

SUBYEKT – 16 yaşı tamam olmuş, anlaqlı fiziki şəxsdir.

322.2-ci maddədə bu əməllərin zor tətbiq etməklə və ya zor tətbiq etmə hədəsi ilə törədilməsi kimi tövsifedici əlamətlər nəzərdə tutulmuşdur.

NƏTİCƏ: Beləliklə, idarəetmə qaydası əleyhinə olan cinayətlərin bu qrupu idarəetmə orqanlarının normal fəaliyyətinə qəsd edən cinayətlər təşkil edir. Bu

cinayətlər cinayət statistikasında ən çox qeydə alınan ictimai təhlükəli əməllərdir. Digər tərəfdən bu əməllər nəticəsində bir çox hallarda hakimiyyət nümayəndəsinə müqavimət və ya zor göstərilərək, onların sağlamlığına zərər, bəzən isə əmlaklarına ziyan vurulur.

Sual 3. *Rəsmi sənədlərlə müəyyən olunmuş davranış qaydalarına qəsd edən cinayətlərin anlayışı və tərkiblərinin təhlili*

Rəsmi sənədlərlə müəyyən olunmuş davranış qaydalarına qəsd edən cinayətlər idarəetmə qaydası əleyhinə olan cinayətlərin bir qrupa aid olub, Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 34-cü fəslinin 320, 325, 326-cı maddələri əhatə edir.

Maddə 320 «Rəsmi sənədləri, dövlət təltiflərini, möhürləri, ştapmları, blankları saxtalaşdırma, hazırlama, satma və ya saxta sənədlərdən istifadə etmə».

Göstərilən maddə iki cinayətin tərkibini özündə əhatə edir:

1) rəsmi sənədləri, dövlət təltiflərini, möhürləri, ştapmları, blankları saxtalaşdırma, hazırlama, satma.

2) saxta sənədlərdən istifadə etmə.

Rəsmi sənədləri, dövlət təltiflərini, möhürləri, ştapmları, blankları saxtalaşdırma, hazırlama, satma və ya saxta sənədlərdən istifadə cinayətinin ictimai təhlükəliliyi ondan ibarətdir ki, bu sənədlərlə təyin olunmuş qayda pozulur və nəticədə hüquq və fiziki şəxslərin hüquqlarının həyata keçirilməsinə, hakimiyyət orqanlarının və idarələrin, dövlət və ictimai təşkilatların, idarələrin normal fəaliyyətinə ziyan vurulur.

Bu cinayətin ***bilavasitə obyekt*** rəsmi sənədlərin aparılması qaydası ilə bağlı dövlət hakimiyyəti orqanlarının və ictimai birliklərin normal fəaliyyətidir.

Cinayətin predmeti rəsmi sənədlər, dövlət təltifləri, möhürlər, ştapmlar və blanklardır.

Azərbaycan Respublikası CM-in 320.1-ci maddəsində qeyd edilir: «Hüquq verən və ya vəzifədən azad edən vəsiqənin və ya digər rəsmi sənədi istifadə

etmək məqsədi ilə saxtalaşdırma və ya bu cür sənədi satma, habelə eyni məqsədlə Azərbaycan Respublikasının saxta dövlət təltifini, şampı, möhürü, blankı hazırlama və ya satma».

Maddənin dispozisiyasında predmet qismində göstərilən ifadələrin anlayışlarını verək.

Vəsiqə — dövlət orqanlarında, müəssisələrində, təşkilatlarda və digər qurumlarda təqdim olunmaq üçün hazırlanmış və ya verilmiş elə bir sənəddir ki, bu sənəd fiziki şəxsin hüququnu, statusunu və şəxsiyyətini təsdiq edir.

Sənəd — mənşəcə latın sözü olub, «documentum» sözündən yaranmışdır. Tərcümədə nümunə, şəhadətnamə kimi mənaları verir. Müəyyən faktı təsdiq edən və ya nəyəsə hüquq verən və ya vəzifədən azad edən işgüzar kağızıdır. Sənədlərə foto və maqnitofon lentlərini, disektləri və s. aid etmək olar.

Möhür — təşkilatın, idarənin, müəssisənin adını, ünvanını, hansı təşkilata mənsubluğunu göstərən dairəvi və ya başqa formada olan əşyadır. Möhürlərin ayrıca növünü Azərbaycan Respublikasının gerbi əks olunmuş möhürlər təşkil edir. Onlar adətən, dairəvi formada olurlar.

Ştamp — alma mənşəli sözdür. «Ştampe» sözündən yaranmışdır. Təşkilatın, idarənin, müəssisənin adı, ünvanı və s. haqda məlumatı əks etdirən sənədin küncündə vurulan möhürdür.

Blank — fransız mənşəli sözdür. Təşkilatın, idarənin, müəssisənin, ictimai qurumların adını çap şəklində əks etdirən və ya müəyyən mətnin bir hissəsinin çap halında olan kağız vərəqidir.

Dövlət təltifləri — dedikdə şəxsin xüsusi xidmətlərini sinvolizə edən SSRİ, Azərbaycan Respublikası və digər dövlətlər tərəfindən verilən orden və medallar başa düşülür.

Cinayətin **obyektiv tərəfi** maddənin dispozisiyasında göstərilən predmetləri saxtalaşdırma, hazırlama, saxta sənədlərdən istifadə etmə kimi fəal hərəkətlərdə ifadə olunur.

Rəsmi sənədləri dövlət təltiflərini, möhürləri, şampları, blankları saxtalaşdırma qismən, (yəni, əlavə, dəyişiklik etməklə) və tam həyata keçirilə

bilər. Bu sənədlərin saxtalaşdırılması sənədə yanlış məlumatların əlavə edilməsi ilə də ola bilər.

Azərbaycan Respublikasının saxta dövlət təltifini, şampı, möhürü, blankı hazırlama dedikdə, onun tam və hissəvi şəkildə hazırlanması başa düşülür. Tam dedikdə, dublikatın özü hazırlanır. Hissəvi hazırlamada isə mətnin müəyyən hissəsi dəyişdirilir. Bir çox hallarda mətnə və ya hər hansı rəsm əks olunan hissəyə əlavə detalın artırılması ilə dəyişiklər aparılır.

Əgər digər dövlətlərin təltifləri saxtalaşdırılarsa, bu cinayətin tərkibi yaranır. Satma dedikdə, yuxarıda qeyd olunan saxtalaşdırılmış predmetlərin satışı, dəyişdirilməsi, hədiyyə edilməsi, borc əvəzi verilməsi və s. başa düşülür.

Cinayətin *tərkibi formaldır*.

Subyektiv cəhət yalnız birbaşa qəsdlə xarakterizə olunur. Bu cinayətin tərkibi araşdırılarkən, məqsəd mütləq göstərilməlidir. Əgər məqsəd başqa şəxsin əmlakına sahib olmaqdırsa, onda məsuliyyət təhlil olunan cinayət tərkibinə görə yox, dələduzluğa görə yaranacaqdır. Başqa bir hal. Əgər şəxs öz rəssamlıq bacarığını nümayiş etdirmək üçün qeyd olunan predmetlərin hər hansı birini hazırlamışsa, onda da bu cinayətin tərkibi yaranmayacaqdır.

Bu cinayətlərin *subyektiv* 16 yaşına çatmış, fiziki anlaqlı şəxs ola bilər.

Azərbaycan Respublikası CM-in 320.2-ci maddəsində saxta sənədlərdən istifadə etməni nəzərdə tutur, yəni şəxs saxta sənədin köməyi ilə ona verilməmiş hüquqlardan və vəzifədən istifadə edir. Tərkibi formaldır. Subyektiv cəhətdən düzünə qəsdlə xarakterizə olunur. Subyektiv 16 yaşına çatmış fiziki, anlaqlı şəxslər ola bilər.

MADDƏ 325. «Dövlət təltiflərini və rəsmi sənədi əldə etmə və ya satma»

Qeyd olunan cinayətdə *bilavasitə obyekt* dövlət hakimiyyəti orqanlarının normal fəaliyyətini təmin edən, ictimai münasibətlər və qanunla və digər normal aktlarla nəzərdə tutulmuş, rəsmi sənədlərlə davranış qaydalarıdır.

Maddənin dispozişiyasında predmet kimi hüquq verən və ya vəzifədən azad edən rəsmi sənədlər, Azərbaycan Respublikasının dövlət təltifi göstərilmişdir.

Obyektiv tərəf aşağıda göstərilən hərəkətlərlə xarakterizə olunur:

- 1) hüquq verən və ya vəzifədən azad edən rəsmi sənədlər, habelə, Azərbaycan Respublikasının dövlət təltifini qanunsuz yolla əldə etmə.
- 2) yuxarıda qeyd olunan rəsmi sənədləri, habelə Azərbaycan Respublikasının dövlət təltiflərini satma.

Satma dedikdə, əvəzli və ya əvəzsiz şəkildə adları çəkilən predmetlərin başqasına verilməsi başa düşülür. Bu predmetlərin əldə edilməsi üsulu tövsif üçün əhəmiyyət kəsb edir.

Cinayətin tərkibi **formaldır**.

Subyektiv cəhətdən birbaşa qəsdlə xarakterizə olunur əks hallarda məqsəd varlanmaq olur və tövsif üçün əhəmiyyət kəsb etmir.

Subyekt 16 yaşına çatmış, fiziki anlaqlı şəxs ola bilər.

MADDƏ 326. Rəsmi sənədləri, ştampları, möhürləri oğurlama və ya məhv etmə

Rəsmi sənədlərin, möhürlərin, ştampların, blankların oğurlanması və məhv edilməsi cinayətinin ictimai təhlükəliliyi rəsmi sənədlərin aparılması qaydasının pozulması və nəticədə hakimiyyət orqanlarının normal fəaliyyətinə ziyan vurulması ilə ölçülür.

Obyektiv tərəf yuxarıda qeyd edilən predmetlərin oğurlanması, məhv edilməsi, zədələnməsi və ya gizlədilməsi kimi hərəkətlərlə xarakterizə olunur.

Məhv etmə dedikdə, bu predmetlərin tam yararsız vəziyyətə salınması başa düşülür. Zədələnmə dedikdə, isə bu predmetlərin qismən yararsız vəziyyətə salınması başa düşülür. Gizlətmə qeyd olunan predmetlərin sahibinin onlardan istifadə etmə hüququndan məhrum etməkdir.

Bu cinayətin **subyektiv tərəfi** birbaşa qəsdlə xarakterizə olunur. Məqsəd və motiv maddənin dispozisiyasında göstərilmişdir (tamah və digər şəxsiyyət).

Subyekt — 16 yaşına çatmış, fiziki anlaqlı şəxs ola bilər.

CM-nin 326.2-ci maddəsində vətəndaşın şəxsiyyət vəsiqəsinin, pasportunun və ya digər mühüm şəxsi sənədin oğurlanması nəzərdə tutulur.

Aşağıdakı sənədləri mühüm şəxsi sənədlər hesab etmək olar:

-hərbi bilet, xidməti vəsiqə, əmək kitabçası, təhsil haqqında sənəd və s.

Obyektiv tərəf — gizli və aşkar şəkildə vətəndaşın şəxsiyyət vəsiqəsini, pasportunu və ya digər mühüm şəxsi sənədini oğurlama ilə xarakterizə olunur. Əgər, bu zaman zor tətbiq olunubsa, onda şəxsiyyət əleyhinə cinayətin də tərkibi yaranır.

Tərkibinə görə formaldır. **Subyektiv tərəfdən** birbaşa qəsdlə xarakterizə olunur. Məqsədin yalnız vətəndaşın şəxsiyyət vəsiqəsinin, pasportunun və ya digər mühüm şəxsi sənədinin oğurlanmasında olub-olmaması dəqiqləşdirilməlidir. Çünki, əgər şəxsin nə oğurladığının onun üçün fərqi yoxdursa və bu zaman şəxsi sənədlərlə birlikdə mənzildən pul və digər əşyalarda oğurlanırsa, mülkiyyət əleyhinə olan cinayətlərin tərkibi yaranır.

Subyekt — 16 yaşına çatmış fiziki anlaqlı şəxs ola bilər.

NƏTİCƏ

Beləliklə, dövlət orqanlarının normal fəaliyyətinə qəsd edən, cinayət qanunda nəzərdə tutulan ictimai-təhlükəli əməllər idarəetmə qaydası əleyhinə olan cinayətlər adlanır.

Bu cinayətlərin təhlükəliliyi qanunvericilik və icra orqanlarının normal fəaliyyətini tənzimləməyən ictimai münasibətlərin pozulması ilə bağlıdır. Bu gün gənc müstəqil Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik və icra orqanlarının normal fəaliyyətini təmin edən ictimai münasibətlər cinayətkar qəsdlərdən qorunması vacibdir.

